

Fransız dilinin xarici dil kimi tədrisində oxu bacarıqlarının inkişafı**Jalə Namiq qızı Hacızadə***Bakı Qızlar Universitetinin baş müəllimi***E-mail:** hacizadejale@mail.ru**Rəyçilər:** filol.ü.e.d., prof. Ç.M. Qaraşarlı,
filol.ü.f.d., dos. K.A. Cəfərova**Açar sözlər:** oxu, fransız dili, oxu bacarığı, mətn**Ключевые слова:** чтение, французский язык, навыки чтения, текст**Key words:** reading, French language, reading skills and abilities, text

Müasir cəmiyyətimizdə təhsilin əsas məqsədi tədrisin səmərəliliyini artıraraq, istər orta məktəblərdə, istərsə də ali təhsil müəssisələrində vətənimizi beynəlxalq aləmdə inkişaf etdirə bilən, öz düşüncəsi, güclü məntiqi ilə fənləri dəqiq və dərinlən mənimsəyən, aldığı bilikləri yerində tətbiq etməyi bacaran, hər cür situasiyada çıxış yolunu müəyyənləşdirməyi bacaran yüksək intellektli və bacarıqlı gənclər yetişdirməkdir. Buna görə də yeni təlim metodlarının tətbiqi vacib və qaçılmazdır.

Xarici dillərin tədrisinə kommunikativ yönümlü yanaşmada əsas məqsəd, xarici dilin mənimsənilməsi və qavranılması prosesində onun təbiiliyini göstərən real həyat hadisələrindən maksimum dərəcədə istifadə etməkdir. Hal-hazırda dilöyrənmə prosesində qarşıda duran başlıca vəzifə yalnız dil bacarıqlarını (*compétence*) mənimsəməkdən ibarət deyil, onları real danışıq anında tətbiq edə bilmək və canlı ünsiyyət (*communication*) girməkdən ibarətdir.

Xarici dillərin mənimsənilməsi və öyrənilməsi nitq fəaliyyəti növlərinin (eşidib-anlama, danışmaq, oxu, yazı) müəyyən sistem əsasında və xarici dilin praktik şəkildə nitqə (yazılı, şifahi) tətbiqi nəticəsində mümkün olur. Bir proses olaraq, praktik şəkildə tətbiq etmə nitq prosesinə uyğun bacarıq və vərdişlərin işlənməsi və mənimsənilməsi ilə bağlıdır.

Orta məktəblərdə keçirilən xarici dil dərslərində, dilöyrənmə kurslarında və universitetlərdə xarici dillərin öyrənilməsi iki əsas istiqamət əsasında formalaşır; bir tərəfdən istənilən xarici dil materialları (*ifadələr, mətnlər, söz və sözbirləşmələri, hazır modellər və cümlələr*) əsasında təhsilalanlar (*şagirdlər*) xarici dilləri öyrənirlər, digər tərəfdən onlar öyrəndikləri dil vasitəsilə nitq bacarıq və vərdişlərini mənimsəyirlər. Xarici dildə istənilən oxu materiallarının seçilməsi əvvəlcə onların məzmun xətti ilə bağlı olur. Təlim materiallarının məzmun xüsusiyyətləri şagirdlərdə müsbət motivasiyanın yaradılmasına və onlarda oxuya maraq hissinin artırılmasında müsbət rol oynayır.

Xarici dildə oxu materiallarına istinad edərək öyrənmə metodologiyası şagirdlərə sözlərin və qrammatik hadisələrin mənalarını düzgün və dərinlən anlamağa imkan verir. Bu fəaliyyət şagirdlərin linqvistik və strateji bilikləri, bacarıqları əhatəsində reallaşır. Bu səbəbdən də fransız dilində oxu vərdiş və bacarıqlarının inkişaf etdirmək təhsilin əhəmiyyətli və mühüm məqsədləri sırasına daxildir. Oxu təlimində şagirdlərin bilik səviyyələri, qavrama bacarıqları və ehtiyacları nəzərə alınır.

Oxunun tədrisi və oxu materiallarının təşkilində və planlaşdırılmasında istifadə olunan prinsiplər oxunun müxtəlif aspektləri ilə əlaqəlidir. Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, fransız dilində oxu vərdiş və bacarıqlarının şagirdlərə aşılması prosesi xarici dillərin tədrisi metodikasının ən vacib və hələ də öz həllini lazımi səviyyədə tapmamış problemlərindən biri olaraq

qalır.

Oxunun təlim və tədrisi məsələləri ilə yaxından tanışlıq göstərir ki, xarici dildə onların növləri çoxdur və hər bir tədqiqatçı özünün apardığı tədqiqatı daha düzgün hesab edir. Məsələn, tədqiqatçı S.K.Folomkinaya görə xarici dildə oxunun növləri aşağıdakı kimi xarakterizə olunur:

1. Oxunun formasına görə; səsləli və səssiz oxu;
2. Məntiqi əməliyyatlardan istifadəyə görə; analitik və sintetik oxu;
3. Mətnin mənasının başa düşülmə səviyyəsinə görə; intensiv və ekstensiv oxu;
4. Oxu materialının qarşısında qoyulmuş məqsədə görə; öyrədici, tanışedicisi, nəzərdən keçirmə, axtarış.

Oxu bacarığı - təhlil, ümumiləşdirmə, müəyyənləşdirmə, nəticə çıxarma, sintezləşdirmə və sair əməliyyatları özündə birləşdirir, təhsilləndirici və tərbiyəedicisi öhdəlikləri yerinə yetirir, şagirdlərin intellektini inkişaf etdirir. Nəzərə alsaq ki, dərslük materialları (oxu mətnləri) gündən-günə çətinləşir, naməlum çətin sözlərin sayı artır, onda şagirdlərin oxu fəaliyyətinin necə çətin proses olduğunu anlamış olarıq. Xarici dillərin tədrisi prosesində müxtəlif növ bacarıq və vərdislərin yaradılması və onların inkişaf etdirilməsi bir tərəfdən psixoloji amillərlə, digər tərəfdən isə metodiki iş üsulları ilə bağlıdır.

Beləliklə, müasir metodologiya əsasən şagirdyönümlü yanaşmaya əsaslanır. Müasir yanaşmaya görə, müəllim şagirdə öyrətmir öyrənməyi öyrədir bu prosesə kömək edir. Müasir dərslük şəxsiyyətyönümlü tədrisə əsaslanır. Müasir dərslükdə fəallıq və inkişafetdiricilik əsas amildir.

Oxu prosesində oxucunun bacarığı üç tipə ayrılır:

1. İlk bacarıqlar — mətnin aydın informasiyasını başa düşür;
2. Orta bacarıqlar — mətnin aydın informasiyasını əlaqələndirir özü üçün təsvir edir;
3. Dərin bacarıqlar — mətnin daxili informasiyasını anlayır.

Yazılı materialın oxuyub anlama prosesi, yəni şifahi anlama kommunikativ bacarıqlarının aşılmasının 4 əsas üsürlərindən biridir. Fransız dilinin xarici dil kimi tədrisində, oxu vərdiş və bacarıqları oxunan materialın mənasını, oxunan mətni düzgün şəkildə analiz və sintez etməyi və fransız dilində oxu mədəniyyətinə yiyələnmə kimi səriştələri aşılamaqda daha çox əhəmiyyətli olur.

Beləliklə, yazılı anlamının (oxunun) əsas məqsədi şagirdi yavaş-yavaş yazılı mətnin mənasını anlamağa və müxtəlif tipli mətnləri oxumağa yönəldilir. Burada şagirdin oxuduğu hər hansı bir mətni həmin an başa düşməsi nəzərdə tutulmur, şagird buna yavaş-yavaş, mərhələ-mərhələ nail olmalıdır.

Oxuyub anlama elə bir prosesdir ki, oxuyanı get-gedə mətnin mənasını anlamağa, müxtəlif tipli mətnləri oxuyub anlamağa yönəldən bir prosesdir. Oxu bacarığında əsas məqsəd ondan ibarətdir ki, şagirdlərdə oxuya həvəs maraq yaransın, onları oxumağa, əllərinə qəzet və ya fransızca hər hansı bir kitab almağa həvəsləndirməkdir. Onlarda tədricən oxu texnikasını formalaşdırır.

Son dövrlərdə xarici dilin tədrisində nitq fəaliyyət növlərinin (eşidib-anlama, danışmaq, oxu, yazı) mənimsənilməsində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə daha çox geniş yayılmış, əvvəlki zamanlarda ənənəvi vasitələr olan lövhə, dərslük, şəkillərdən istifadə edilirdisə, son zamanlarda elm və texnikanın sürətli inkişafı nəticəsində həmin tədris vasitələri, İKT avadanlıqları ilə, noutbuk, kompüterdə şagirdlər tərəfindən hazırlanan təqdimatlar, fransız dilinin təlim və tədrisi ilə bağlı müəllim və ya şagirdlər üçün nəzərdə tutulan veb səhifələr, video çarxlarla əvəz olunmuşdur. Şübhəsiz ki, bu cür vasitələrin orta ümumtəhsil müəssisələrində tətbiqi şagirdlər tərəfindən bəyənilir və bütün bunlar dərslük prosesinin fəal və

interaktiv keçməsinə şərait yaradır.

Müasir təlim metodlarının tətbiqi ilə keçirilən dərslər ənənəvi dərslərdən bir sıra xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir. Oxu bacarığının mənimsənilməsində İKT-nin istifadəsi zamanı üstünlükləri vardır. Həmin üstünlüklər bunlardır:

1. Şagirdlər bilmədikləri naməlum çətin sözlər üçün onlayn lüğətlərdən istifadə edə bilərlər.

2. İKT vasitələri şagirdlərin tədqiqatının nəticəsinə nəzarət edə bilər. Elektron veb səhifələr şagirdlərin qiymətini avtomatik olaraq saxladığı üçün şagirdlər öz nəticələrinə nəzarət edə bilərlər.

Beləliklə, ümumtəhsil orta məktəblərində fransız dilinin xarici dil kimi tədrisi zamanı oxu bacarığının aşılmasında müxtəlif informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından istifadə olunur və bu vasitələr dərsi daha da effektiv edir.

İnsan oxumağı bilmədən xoşbəxt ola bilməz. Fransız dilində oxumaq dilin praktik cəhətdən mənimsənilməsinə və bu dilin mədəniyyətini öyrənməyə kömək edir. Oxu dərslərində dil öyrənmələrə ilk növbədə, vətənə məhəbbət və sədaqət tərbiyə olunur, onlara xeyirxahlıq, ədalətlik, mərdlik kimi sosial-əxlaqi keyfiyyətlər aşılır, onların dünyagörüşünün düzgün şəkildə formalaşması üçün ilkin bünövrə qoyulur.

Yekun olaraq qeyd etmək lazımdır ki, fransız dilinin xarici dil kimi tədrisinin mühüm vəzifələrindən biri oxu təlimi və tədrisidir. Xüsusilə orta məktəblərdə oxu bacarığının inkişaf etdirilməsində müəllim və şagirdlər birlikdə çalışıb səy göstərməlidirlər.

Məqalənin aktuallığı. XX-XXI əsrlərdə dünyada baş vermiş bir sıra yeniliklər xarici dili təbii şəkildə öyrənmək tələblərini ortaya gətirdi. Bu isə dinləyib - anlama, danışma, yazı kimi sənətlərin mənimsənilməsi ilə yanaşı oxu bacarıqlarının da xarici dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etmənin ayrılmaz hissəsi olduğunu sübut etdi.

Məqalənin elmi yeniliyi. Oxu bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə həsr edilmiş materialların seçim prinsiplərinin, konkret materiallar əsasında müqayisəsi və əldə edilən nəticələr məqalənin elmi yeniliyidir.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Məqalənin praktik əhəmiyyəti oxu bacarıqlarının inkişafına verilən tələbləri müəyyənləşdirmək, oxu bacarığının digər bacarıqlarla müqayisədə tətbiqi və rolunu praktik şəkildə təyin etməkdən ibarətdir.

Ədəbiyyat

1. Beacco J.-C., Darot M., Analyse de discours et lecture de textes de spécialité, BELC, Paris, 1977.

2. Bouchard R., "Le texte de phrase en phrase", Le français dans le monde, n 192, 1985, p. 65-71.

3. Moirand S., Situation d'écrit. Compréhension, production en langue étrangère, CLE International, «Didactique des langues étrangères», 1979.

4. Pendanx, M. Les activités d'apprentissage en classe de langue. Paris: Hachette. 1998.

5. Vigner, G. Lire du texte au sens. Paris: CLE international. 1979.

6. www.taim.az/oxu

7. www.tipii.edu.az/az/article/288-oxuyub-anlama-strategiyalari

Ж.Н. Гаджизаде

**Развитие навыков чтения в процессе преподавания
французского как иностранного языка**

Резюме

В статье идет речь о преподавании иностранных языков в средних образовательных школах, о форме преподавания навыков чтения, о методах и видах чтения, о проблеме мотивации при освоении иностранного языка, о значении навыков чтения и понимания в жизни и в образовании школьников. Одновременно, в статье анализированы роль современных средств обучения в развитии навыков чтения и применение каких именно методологий в процессе преподавания французского как иностранного языка.

J.N. Hajizada

**Development of reading skills and abilities in the
teaching of French language as a foreign language**

Summary

Article talks about the teaching of foreign languages in secondary schools, especially form of teaching of reading skills and abilities, styles and types of reading, problem of motivation in appropriation of foreign language, the significant role of reading and understanding skills in the education and life of students. Moreover, the kind of methodology used in the teaching of French language as a foreign language and the role of the modern training facilities in the development of reading skills and abilities have been analyzed in this article.

Redaksiyaya daxil olub: 12.04.2022